

УДК 811.161.2'

ЩЕРБИНА Тетяна Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: tanya_bevz@i.ua

ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЛЕКСИКИ В РЕГІОНАЛЬНИХ АТЛАСАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано репрезентацію діалектної лексики в регіональних лінгвогеографічних працях, зокрема докладно розглянуто опубліковані й рукописні лінгвістичні атласи, їх класифіковано залежно від кількості представлених тематичних груп (монотематичні й політематичні), повноти репрезентації різних зон українського мовного простору, мети й завдань.

З'ясовано специфіку проблемного регіонального атласу говірок середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя. Лексику на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас розглянуто в ньому з погляду вивчення особливостей контактування різних діалектних систем: говірок давньої формації та новожитих. Атлас створений з метою відтворення просторового розміщення, варіантності лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя; удокладнення середньонаддніпряньсько-степової діалектної межі за матеріалами лексики; установа диференціації говірок у зоні середньонаддніпряньсько-степового діалектного порубіжжя; виявлення специфічних явищ, які постали внаслідок контактування неоднакових за часом постання й умовами формування говорів у смузї говірок між середньонаддніпряньським і степовим діалектами; зіставлення ізголос різних структурних рівнів діалектної мови, зокрема і через рекартографування матеріалів АУМ.

Ключові слова: лінгвістичні атласи, діалектна лексика, наріччя, говори, говірки, говірки середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя, діалектні зони.

Постановка проблеми. Одним із актуальних напрямів українського мовознавства є вивчення усіх мовних рівнів на всій території поширення національної мови. Попри те, що в останні десятиліття опубліковано ґрунтовні дослідження з лінгвістичної географії, які сприяли не лише систематизації значного за обсягом матеріалу, а й «підготували та актуалізували вивчення закономірностей просторового розміщення співвідносних елементів у лінгвальному просторі» [1, с. 4–5], багато питань української діалектології все ж лишаються не вирішеними. Зокрема, не створено Лексичного атласу української мови (ЛАУМ), загальноукраїнського діалектного словника, багатьох регіональних атласів і словників. Сьогодні багато тематичних груп лексики українських говорів або зовсім не вивчено, або інформація про них неповна, так само частковою є інформація про географію лексики. Недостатньо й нерівномірно представлено лексику в національному атласі: у I томі АУМ розміщено 69 лексичних карт, у II – 112, у III – 60 карт поширення лексичних явищ. У зв'язку з цим зростає актуальність вивчення лексичних систем конкретних регіонів і тематичних груп.

Аналіз останніх досліджень і публікацій і визначення раніше не вивчених частин проблеми. Регіональні дослідження діалектної лексики репрезентовані чотирма різновидами праць: 1) опубліковані власне діалектологічні атласи; 2) рукописні лінгвістичні атласи, додані до дисертацій; 3) кілька карт, що включені до монографій чи статей; 4) лексичні матеріали, поміщені в статтях, і додана до них сітка обстежених населених пунктів. У цій розвідці розглядаємо перші два різновиди праць.

Залежно від представлення кількості тематичних груп лексики регіональні атласи поділяють на політематичні й монотематичні. Наприклад, програма «Лексичного атласу Правобережного Полісся» М. В. Никончука [2] охоплює майже всі галузі життя і діяльності людини – природно-біографічні, побутово-господарські, соціально-політичні, обрядово-культурні. Зокрема, відтворено такі групи лексики: «Рельєф», «Водоймища»,

«Ліс», «Метеорологічні явища», «Рибальство», «Дикі птахи», «Дикі тварини», «Слимаки», «Комахи», «Сільськогосподарські знаряддя», «Тваринництво», «Птахівництво», «Бджільництво», «Прядіння і ткацтво», «Млинарство», «Олійництво». Лексику різних тематичних груп представлено в «Лінгвістичному атласі українських народних говорів Закарпатської області УРСР» Й. О. Дзендзелівського [3].

У монотематичних діалектологічних атласах відтворено інформацію з різних зон українського мовного простору, який обстежений нерівномірно: одні ареали представлені в кількох описах, а інші лишилися поза увагою дослідників. Північні діалекти репрезентовано в атласі тваринницької лексики В. М. Куриленка [4], зокрема західнополіські говірки – в атласах лексики мисливської (Г. Л. Аркушин [5]), будівельної (О. М. Євтушок [6]), скартографовано лексику весняно-літніх календарних обрядів середньополіських говірок (М. В. Шарапа [7])¹.

Репрезентовано в лінгвогеографічних працях і південно-західне наріччя: в атласах подано діалектні назви рослин і грибів Закарпатської обл. (О. Ф. Миголинець [8]), хвороб у буковинських говірках (О. С. Стрижаковська [9]).

Широкою тематикою в регіональних атласах представлено південно-східне наріччя: скартографовано й відбито в атласах назви одягу (Н. Б. Клименко [10]) у степових говірках; побутову лексику східнослобожанських (К. Д. Глуховцева [11]) говірок, назви людини та її рис (В. В. Леснова [12]), традиційного ткацтва (І. О. Ніколаєнко [13]) у східнослобожанських говірках; побутову лексику середньонадніпрянських говірок Черкащини репрезентовано в монографії Г. І. Мартинової [14]. Представлено в регіональних атласах і порубіжні зони: сільськогосподарська лексика в говірках подільсько-середньонадніпрянського суміжжя скартографована Т. М. Тищенко [15], ареалогія найменувань одягу, взуття, головних уборів і прикрас у говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя відтворена в монографії Т. В. Щербини [16].

Як бачимо, регіональні праці виконано на тематично різноплановому матеріалі. Найширше в географічній проекції представлена ботанічна лексика: Й. О. Дзендзелівський у тритомному атласі закарпатських говірок подав назви переважно сільськогосподарських культур [3]; у Карпатському діалектологічному атласі [17] ботанічні номени та їхню семантику репрезентовано на 14 лінгвістичних картах. На 198 картах рукописного варіанта атласу О. Ф. Миголинець зображено поширення флоро- й мікономенів у закарпатських говірках [8]. Ботанічну лексику центральноподільських говірок репрезентовано на 40 картах у праці І. В. Гороф'янюк [18]. У рукописних варіантах атласів Л. А. Москаленко [19] та Т. П. Кукси [20] відтворено поширення флорономенів у степових говірках Миколаївщини й перехідних на межі подільських і степових (105 карт) та українських говірок Криму (60 карт). На 193 картах атласу А. О. Скорофатової зображено ареальну поведінку корисних назв рослин у східнослобожанських говірках [21]. В «Атласі Правобережного Полісся» М. В. Никончук скартографував назви деяких видів рослин (22 карти) [2]. «Атлас західнополіських назв лікарських рослин» Р. С. Омельковець містить 63 карти [22]. Спробу представити на 63 картах назви рослин в усьому мовному просторі України здійснив І. В. Сабадош [23].

Отже, у регіональних лінгвогеографічних працях лексика й семантика української діалектної мови тематично й ареально представлена нерівномірно, що зумовлено різними лінгвістичними й позамовними чинниками. Передовсім така ситуація спричинена значною територією поширення української мови й специфікою різних за часом формування діалектних утворень. Крім того, лексика – складний об'єкт дослідження, що вимагає від діалектологів постійної уваги до всіх особливостей денотата. Так, при картографуванні назв об'єктів матеріальної культури (одягу, житла, господарських будівель) необхідно враховувати різні позалінгвістичні чинники, що впливають на варіювання досліджуваних

¹ На жаль, більшість із названих атласів існують у рукописних варіантах, як додатки до дисертаційних досліджень.

найменувань. Зрештою, вибір тематичної групи й ареалу дослідження значною залежить від мети й завдань, які ставлять перед собою укладачі регіональних атласів.

Наприклад, М. В. Никончук зауважив, що, повторюючи цілі ЛАУМ на своїй території, «лексичний атлас правобережного Полісся має разом з тим і свою, специфічну мету», і наголосив, що ця праця «збігається з програмою ЛАУМ за змістом, а за методом обстеження й картографування відрізняється докорінно» [2, с. 3]: його створено методом картографування семантичних мікрополів, а традиційний метод від значення до слова відіграє в ньому допоміжну роль [2, с. 6].

Завдання лінгвістичного атласу українських народних говорів Й. О. Дзендзелівський убаचाє в репрезентації діалектної диференціації говорів Закарпатської області в галузі лексики й показі «відношення картографованої лексики загальнонаціональної мови та інших діалектів і зв'язків з лексикою сусідніх мов» [3, ч. 1, с. 6]. О. М. Євтушок зауважує, що завдання його праці – відображення «синхронної ареальної проекції лексико-семантичних явищ, які формують тематичну групу лексики будівництва, в українському західнополіському ареалі» [6, с. 9]. Г. І. Мартинова на підставі лінгвогеографічного аналізу побутової лексики визначила місце говірок Правобережної Черкащини в системі діалектів української мови, здійснила їхнє членування та докладний опис з метою удокладнення подільсько-середньонадніпрянської межі та з'ясування давності функціонування [14]. К. Д. Глуховцева в «Лінгвістичному атласі лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок» уперше представила дані двох хронологічних зрізів з проміжком фіксації матеріалів майже в 100 років [11].

Мета створеного нами атласу [16] – відтворення просторового розміщення, варіантності лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя; удокладнення середньонадніпрянсько-степової діалектної межі за матеріалами лексики; устанавлення диференціації говірок у зоні середньонадніпрянсько-степового діалектного порубіжжя; виявлення специфічних явищ, які постали внаслідок контактування неоднакових за часом постання й умовами формування говорів у смузі говірок між середньонадніпрянським і степовим діалектами; зіставлення ізоглос різних структурних рівнів діалектної мови, зокрема і через рекартографування матеріалів АУМ. Названа праця є проблемним регіональним атласом. Лексику на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас розглянуто в ньому з погляду вивчення особливостей контактування різних діалектних систем: говірок давньої формації та новожитніх. Увага зазначених найменувань не випадкова, оскільки ці номени – одні з давніх і дають змогу простежити не тільки розвиток лексичної системи мови, але й зв'язки між матеріальною та духовною культурою народу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Атлас укладений за результатами картографування ареалогічно релевантної лексики, зібраної за спеціально розробленим питальником на основі програми Й. О. Дзендзелівського в 101 населеному пункті (в основному Черкаської й Кіровоградської обл., частково Дніпропетровської й Полтавської). Він нараховує 169 карт: 146 аналітичних (111 лексичних, 29 семантичних, 3 – фонетичної, 2 – словотвірної структури лексем, 1 граматичну) та 23 синтетичні (17 карт ізоглос синтезують матеріали картографування лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя, а 6 створено шляхом рекартографування матеріалів I тому АУМ).

В атласі представлено два типи карт – атомарні й синтетичні. На картах першого типу подано протиставлення одиниць лексичного, семантичного рівнів та особливостей формальної структури слова; найбільше в атласі лексичних і семантичних карт. На перших із них відтворено ареальне розрізнення мовних елементів, ідентичних за змістом і відмінних у плані вираження; на других – ареальні протиставлення елементів, ідентичних за формою вираження і відмінних щодо змісту. Лексичні карти репрезентують багату мовну палітру досліджуваної лексики (напр., сема 'поділ жіночої сорочки' представлена

18 лексемами, сема ‘загальна назва святкового одягу’ – 15 назвами, ‘частина верхнього одягу для захисту голови в негоду – 14 номенами). Мінімально лексично здиференційовані репрезентанти сем ‘прати одяг’, ‘тканина, із якої шують одяг (загальна назва)’, ‘пола, край кожної з половин одягу’, ‘елемент чоловічого головного убору, який виступає півколом над чолом’ та ін. Виявлено факти номінативної представленості поняття лише в частині говірок: *мала¹хай* ‘різновид зимової шапки’, *за¹вушниця¹* ‘частина весільного вінка, що звисає зі скронь за вуха’.

На кількох лексичних картах відтворено протиставлення плану змісту, зокрема це карти, на яких скартографовано лексеми, що реалізують опозицію сем: ‘чоловіча свита’ : ‘жіноча свита’ – *ко¹зачка* : *с¹витка*, ‘чоловічий солом’яний капелюх’ : ‘фетровий чоловічий капелюх з широкими полями’ – *брил* : *ш¹лана*, ‘стрічка, вузька смужка кольорової тканини, яку використовували як начільну прикрасу’ : ‘широка стрічка, яку одягала наречена під вінок’ – *к¹іс¹ник* : *л¹енто¹вик*, *к¹іс¹ник* : *л¹ента*.

У процесі картографування лексичного матеріалу враховано й відповідно відображено зв’язки і відношення між граматичними та фонетичними варіантами лексем.

На синтетичних картах зображено пасма ізоглос, які членують досліджуваний регіон на діалектні зони та групи говірок, визначають межу між середньонаддніпряньським та степовим говорами південно-східного наріччя. Карти, що складено на підставі рекартографування АУМ, відтворюють ареальне членування середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя за різними структурними рівнями, однак за іншою, рідшою мережею.

Об’єктом картографування були не тільки послідовно представлені, а й одиничні за своїм характером явища. Матеріал, який не виявляє ареальних розрізень у межах досліджуваного континууму, утворює суцільні ареали, не картографовано; здебільшого це лексеми на позначення відносно нових реалій (*запонка* ‘застібка з металу чи іншого матеріалу для манжетів чи коміра верхньої чоловічої сорочки’, *галстук* ‘чоловіча краватка’).

Лінгвогеографічне дослідження назв одягу, взуття, головних уборів і прикрас у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя дало змогу з’ясувати ареальну стратиграфію одиниць аналізованих груп лексики, уточнити середньонаддніпряньсько-степову діалектну межу та визначити її лінгвальне наповнення.

Своєрідність протікання мовних процесів у досліджуваних говірках зумовила строкатість діалектного ландшафту, співіснування в одній говірці кількох різнодіалектних елементів. Багато ізолекс та ізосем не творять пасом ізоглос, однак значна частина ізоліній виявляє тенденцію до ізотопії, яка детермінує можливість їх типологічного зближення й групування. Це дало підстави вичленувати в межах середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя протиставні ареали різних рівнів: діалектні зони (західну й східну); групи говірок, які являють собою частини зон (північно-західну, наддніпряньську, центральну, північну, південну); мікроареали, які можуть бути компонентами кожної з груп говірок.

Аналіз пасом ізоглос, що розмежовують західну й східну зони середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя, засвідчує неоднаковий ступінь виразності цих мовно-територіальних одиниць. Західна частина аналізованого суміжжя є фрагментом зони контактування південно-західного й південно-східного наріччя, а тому виокремлюється яскравіше порівняно зі східною частиною. Фронтальний характер міждіалектних контактів у західній зоні досліджуваного порубіжжя репрезентують відносно чітко окреслені ареали явищ не лише лексичного й семантичного, але й фонетичного, граматичного мовних рівнів.

На відміну від західної, східна зона середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя – об’єднання умовне, оскільки ізолінії, що її відмежовують, мають неоднакову конфігурацію при загальному напрямку з північного заходу на південний схід, а тому ізоглосна смуга є широкою. Для ареалів східної зони характерна неоднакова функціональна активність окремих мовних одиниць, відмінності в компонентному складі репрезентантів сем-опозитів.

Картографування назв одягу, взуття, головних уборів і прикрас дало можливість виявити пасма ізоглос, що відображають внутрішню диференціацію східної зони середньонадніпряньсько-степового порубіжжя на північну й південну групи говірок. Накладання частини цих ізоліній репрезентує середньонадніпряньсько-степову діалектну межу. Її утворює смуга говірок, окреслена умовними лініями Криві Коліна Тальнівського р-ну – Кавунівка Шполянського р-ну – Дібрівка Новомиргородського р-ну – Соснівка Олександрівського р-ну – Глинськ, Подорожне Світловодського р-ну Кіровоградської обл. та Кам'янець, Надлак Новоархангельського р-ну – Коробчине, Йосипівка Новомиргородського р-ну – Хайнівка Олександрівського р-ну – Цибулеве Знам'янського р-ну – Косівка Олександрійського р-ну – Вишневіці, Куцеволівка Онуфріївського р-ну Кіровоградської обл., які маніфестують південні межі поширення середньонадніпряньських явищ та північні – степових особливостей.

Специфіку середньонадніпряньсько-степової діалектної межі, яка виникла передусім унаслідок переселенських рухів, репрезентує велика кількість мікроареалів мовних явищ – різнодіалектних нашарувань та власне регіоналізмів, не засвідчених у жодному з наявних лексикографічних та лінгвогеографічних джерел: *го^л'андра* 'вінок, весільний головний убір нареченої' (Цб, Дм), *до^лхо* (Пнк), *бархот* (Сн), *п^л'ушова о^с'інка* (Шп) 'жіночий короткополий плюшевий осінній одяг', *ма^рринка* (Ос, Лд), *п^лахточка* (Пдв) 'невелика жіноча хустка з тонкої тканини', *п^рутик* (Кср), *со^ррочка до регла^му* (Вк) 'верхня жіноча сорочка', *ризи* 'пелюшка, невелике простирало, у яке загортають немовля' (Івц), *локишинка* (Кс), *зат[']ірка* (Крс) 'в'язана візерунчаста тасьма з суцільним рядом ниток, шнурків, пришита по периметру хустки', *пота^л'ник* 'кишеня на внутрішньому боці чоловічого піджака' (Жр, Лб), *ко^лзирик* 'шиток чоловічого головного убору, який виступає півколом над чолом' (СХ, Кп), *п^рошва* (Кн), *ста^лнок* (Бл) 'поділ жіночої сорочки'.

Ці мікроареали розрізняються за розміром, типом ізоліній, що їх окреслюють, співвіднесеністю із зонами та групами говірок досліджуваної території, взаємозв'язками з іншими діалектними ландшафтами. Однозначно кваліфікувати ці структурно-територіальні утворення – як залишки давнішого стану або пізніші нашарування – сьогодні ще не можливо. Вони потребують докладного регіонального вивчення за матеріалами інших структурних рівнів діалектної мови: фонетики, морфології, словотвору, синтаксису.

Контактування старожитнього середньонадніпряньського і новоствореного степового говорів південно-східного наріччя та кожного з них із подільським говором південно-західного наріччя зумовило відмінності в чіткості вияву окремих мовних особливостей на різних відрізках середньонадніпряньсько-степової діалектної межі. У говірках західної частини досліджуваного суміжжя засвідчено специфічні лексичні, семантичні, фонетичні, акцентні, морфологічні явища (збереження значень архаїчних лексем, поступове звуження семантики лексем, згасання значень слів, семантична диференціація паралельних назв, функціонування контамінованих найменувань; гіперизми, субституція, метатеза, зміщення наголосу, зміна граматичного роду лексем), що дають підстави кваліфікувати ці говірки як перехідні. Мішано-перехідними вважаємо говірки східної частини середньонадніпряньсько-степової межі, у яких виявлено змішування деяких особливостей південно-східного, південно-західного, північного наріччя та специфічних локальних явищ, що накладаються на середньонадніпряньську основу, а також спорадичне функціонування окремих рис перехідних говірок (абсолютні синоніми, інновації, трансформація та розширення семантичної структури лексем).

Інтерпретація ізоглос у широкому ареальному контексті показала, що частина назв одягу, взуття, головних уборів і прикрас є інтердіалектними чи інтермовними. Виявлено також явища, що мають паралелі в говірках південно-західного наріччя (в основному східноподільських та волинських), північного (переважно середньополіських), південно-східного (середньонадніпряньських та степових). Однак більшість засвідчених у говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя лексичних і семантичних явищ (приблизно

60 %) є специфічними, властивими лише досліджуваному континууму. Зазначимо, що, на жаль, висновки про взаємозв'язки з іншими діалектними зонами на лексичному рівні є відносними, оскільки ґрунтуються лише на частині фактів з причини фрагментарності представлення аналізованого сегмента лексики в наявних лексикографічних та лінгвогеографічних працях.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, застосування лінгвістичного картографування для вивчення лексики дає змогу виокремити основні одиниці діалектного членування мови, установити групування її говорів. Представлення мовного матеріалу в географічній проекції удокладнює ареальні характеристики явищ, їх розміщення та співіснування в лінгвальному просторі.

Аналіз наявних регіональних атласів засвідчує, з одного боку, нерівномірність щодо представлення матеріалу й території дослідження, а з іншого – важливість цих праць для вирішення актуальних проблем діалектології.

Список умовних скорочень назв населених пунктів

Жр – Журавка, Лб – Лебедин Шполянського р-ну; Кн – Княжа Звенигородського р-ну; Бл – Баландине, Кср – Косарі Кам'янського р-ну; Бл – Білашки Тальнівського р-ну; Лд – Ладижинка Уманського р-ну Черкаської обл.; Кп – Копанки, Пдв – Підвисоке, СХ – Скалівські Хутори Новоархангельського р-ну; Сн – Синьки Ульянівського р-ну; Ос – Оситняжка, Пнк – Пенькіне, Шп – Шпакове Новомиргородського р-ну; Дм – Дмитрівка, Івц – Іванківці, Крс – Красносілля, Цб – Цибулеве Знам'янського р-ну Кіровоградської обл.

Список використаної літератури

1. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наук. думка, 1990. – 272 с.
2. Никончук М. В. Лексичний атлас Правобережного Полісся / Упоряд. М. В. Никончук. – Київ – Житомир, 1994. – 18 с.
3. Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР : Лексика / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород, 1958–1960. – Ч. 1, 2.
4. Куриленко В. Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах / В. Куриленко // Відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Глухів : РВВГДПУ, 2004. – 260 с.
5. Аркушин Г. Атлас мисливської лексики Західного Полісся / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 413 с.
6. Євтушок О. Атлас будівельної лексики Західного Полісся / О. М. Євтушок. – Рівне : Державне редакційно-видавниче підприємство, 1993. – 134 с.
7. Шарапа М. В. Вербальні та невербальні компоненти у весняно-літніх календарних обрядах Середнього Полісся : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / М. В. Шарапа. – К., 2011. – 16 с.
8. Миголинець О. Ф. Ботанічна лексика українських говорів Закарпатської області : Матеріали до «Лексичного атласу української мови» / О. Ф. Миголинець / Молодь – Україні : наукові записки. – Ужгород, 1995. – Т. 5–6. – С. 262–279.
9. Стрижаківська О. С. Назви хвороб у буковинських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. С. Стрижаківська ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника». – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.
10. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини / Н. Б. Клименко. – Донецьк, 2001. – 13 с.
11. Глуховцева К. Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнослов'янських говірок / К. Д. Глуховцева. – Луганськ, 2003. – 183 с.
12. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / В. В. Леснова; Запоріж. держ. ун-т. — Запоріжжя, 1999. – 21 с.
13. Ніколаєнко І. О. Структура й ареальна характеристика лексики традиційного ткацтва в українських східнослов'янських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Запоріжжя, 2000. – 24 с.
14. Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Відлуння, 2000. – 265 с.
15. Тищенко Т. М. Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя у світлі ізоглос : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. М. Тищенко. – К., 2003. – 19 с.
16. Щербина Т. В. Ареалогія середньонадніпрянсько-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2009. – 348 с.
17. Карпатский диалектологический атлас / И. Б. Бернштейн, В. М. Иллич-Свитыч, Г. П. Клепикова и др. – М., [1967]. – 271, 7, [213] с.
18. Гороф'янок І. В. Ботанічна лексика центральноподільських говірок : матеріали до Лексичного атласу української мови / І. В. Гороф'янок. – Вінниця, 2012. – 300 с.
19. Москаленко Л. А. Ботанічна лексика українських степових говірок Миколаївської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. А. Москаленко. – К., 1992. – 18 с.

20. Кукса Т. П. Фітономінація та її просторова варіативність в українських говірках Криму : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. П. Кукса. – К., 2013. – 24 с.
21. Скорофатова А. О. Атлас назв корисних рослин в українських східнословобожанських говірках / А. О. Скорофатова. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 316 с.
22. Омельковець Р. С. Атлас західнополіських назв лікарських рослин / Р. С. Омельковець. – Луцьк, 2003. – 133 с.
23. Сабадош І. В. Атлас ботанічної лексики української мови / І. В. Сабадош. – Ужгород, 1999. – 104 с.

References

1. Hrytsenko, P. Y. (1990). *Area variability of lexical units*. Kyiv: Naukova dumka (in. Ukr.)
2. Nykonchuk, M. V. (1994). *Atlas of lexical stock for Pravoberezhny Polyssya*. Kyiv-Zhytomyr (in. Ukr.)
3. Dzendzelivsky, I. O. (1958-1960). *Lingual mapping of Ukrainian dialects in Zakarpattia region: lexical stock*. Uzhhorod (in. Ukr.)
4. Kurylenko, V. A. (2004). *Atlas for cattle farming lexical units in Polyssya dialects*. Hlukhiv (in. Ukr.)
5. Arkushyn, H. (2008). *Atlas for hunting lexical stock in West Polyssya*. Lutsk: Volyn University Press (in. Ukr.)
6. Yevtushok, O. (1993). *Atlas for construction lexical units in West Polyssya*. Rivne: State Press Inc (in. Ukr.)
7. Sharapa, M. V. (2011). *Verbal and non-verbal components in the spring and summer seasonal riots of Middle Polyssya*. Kyiv (in. Ukr.)
8. Myholynets, O. F. (1995). Botanical word stock of the Ukrainian patois in Zakarpattia region: provisions for "The lexical Atlas of the Ukrainian language". *Molod – Ukraini (Scholar papers)*, 5– 6, 262–279. Uzhhorod (in. Ukr.)
9. Stryzhakovska, O. S. (2011). *Names of diseases in Bukovyna dialects: Resume for the Doctorate Thesis*. Ivano-Frankivsk (in. Ukr.)
10. Klymenko, N. B. (2001). *The names of clothes in the east-steppe dialects of Donetsk region*. Donetsk (in. Ukr.)
11. Hlukhovtseva, K. D. (2003). *Lingual atlas for the lexical units in everyday usage of the Ukrainian East Slobozhanschyna patois*. Luhansk (in. Ukr.)
12. Lyesnova, V. V. (1999). *Nominating a human being and human appearances in the East Slobozhanschyna patois of Ukraine: resume for the doctorate thesis*. Zaporizhyya (in. Ukr.)
13. Nikolayenko, I. O. (2000). *Structure and area characteristics for the lexical units of traditional weaving crafts in the Ukrainian East Slobozhanschyna patois*. Zaporizhyya (in. Ukr.)
14. Martynova, H. I. (2000). *Lingual geography of Pravoberezhna Cherkassy region*. Cherkassy (in. Ukr.)
15. Tyschenko, T. M. (2003). *Podillya-Mid Upper Dnieper border in dialectal isoglosses: resume for the doctorate thesis*. Kyiv (in. Ukr.)
16. Scherbyna, T. V. (2009). *Area investigation of the Mid Upper Dnieper – steppe border patois: monographic edition*. Cherkassy: Publisher P. C. Androschuk (in. Ukr.)
17. *Carpathian Dialectological Atlas* (1967). Moscow (in Russ.)
18. Horofyanyuk, I. V. (2012). *Botanical lexical units of the Central Podillya dialects: provisions for the Lexical Atlas of the Ukrainian language*. Vinnytsya (in. Ukr.)
19. Moskalenko, L. A. (1992). *Botanical lexical units of the Ukrainian steppe patois in Mykolayiv region*. Kyiv (in. Ukr.)
20. Kuxa, T. P. (2013). *The names of plants and their space variability in the Ukrainian dialects of the Crimea*. Kyiv (in. Ukr.)
21. Skorofatova, A. O. (2009). *Atlas of the names of herbs in the Ukrainian East Slobozhanschyna patois*. Luhansk (in. Ukr.)
22. Omelkovets, R. S. (2003). *Atlas of the medicinal herbs in West Polyssya region*. Lutsk (in. Ukr.)
23. Sabadosh, I. V. (1999). *Atlas of botanical lexical stock in the Ukrainian language*. Uzhhorod (in. Ukr.)

SCHERBYNA Tetiana Vasylivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Ukrainian linguistics and applied linguistics
Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University
e-mail: tanya_bevz@i.ua

REPRESENTING WORD STOCK IN THE REGIONAL ATLASES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Abstract. Introduction. One of the significant trends in the Ukrainian linguistics is investigating all lingual levels throughout the national tongue territory. As a number of the Ukrainian dialectology issues still stay unsolved, it is quite necessary to study word stocks for definite regions and thematic groups, as well as to get atlases mapped for a more detailed analysis of the dialectal spread and for revealing the lingual features formerly not mentioned in the general lingual atlases.

Purpose. The article is purposed to thoroughly analyze the regional studies for the dialectal lexical stock and represent "The atlas of lexical units for the names of clothes, footwear, head pieces and accessories in the dialects of the Mid Upper Dnieper and steppe border".

Results. *The atlas is made up as a result of selecting the lexical units picked in accordance with a special questionnaire in 101 places of mostly Cherkassy and Kirovograd regions, and in some places in Dnipropetrovsk and Poltava regions. It enlists 169 maps: 146 analytical ones, including 111 lexical, 29 semantic, 3 phonetic, 2 for the word building lexical structures, 1 map for depicting grammatical structures and also 23 synthetic maps. The atomically structured maps represent contrasting lexical and semantic levels as well as formal word structure, so lexical and semantic maps are most numerous. The former represent area differentiation for the speech elements, identical in meaning and different in expression; the latter deal with area contrast for the elements, identical in form and different in meaning. The synthetic maps represent groups of isoglosses dividing the area into dialectal zones and groups of patois, and draw the border between Mid Upper Dnieper and steppe patois in the south-east dialect.*

Originality. *The original value of the investigation lies in restructuring the systematic and variable lexical units to name the clothes, footwear, head pieces and accessories in the Mid Upper Dnieper and steppe border line; the border for the areas is strictly determined; the patois in the dialectal zone are appropriately differentiated; specific phenomena are singled out to reflect the contact between differently fixed and formed patois patterns in the dialectal border area of the Mid Upper Dnieper and steppe patois.*

Conclusion. *Analyzing actual regional atlases demonstrates, on the one hand, insufficient representation of the material and territory under consideration and, on the other hand, these investigations being quite significant for problematic dialectology. Applying linguistic mapping for lexical studies enables to single out the main units for the dialectal speech division and for its patois grouping. The lingual material, geographically presented, facilitates the detailed description of the area phenomena, as well as their placement and coexistence in the lingual surroundings.*

Key words: *patois; regional atlases; synthetic maps; atomically structured maps; Mid Upper Dnieper and steppe patois; dialectal area.*

Надійшла до редакції 19.11.2015

Прийнято до друку 14.12.2015